

Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ, Η ΠΛΑΝΗΤΙΚΗ ΕΠΟΧΗ ΚΑΙ Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΘΕΛΗΣΗ – Β΄ ΜΕΡΟΣ (του Γιάννη Ζήση)

☒ Αντιμέτωποι με τον Συστημικό Ολοκληρωτισμό

Η βάση του κακού έχει δύο πόλους: τον συστημικό πόλο και τον χαρακτηρισιολογικό ή υποκειμενικό πόλο – τον υποκειμενικό, δηλαδή, και τον συστημικό χαρακτήρα. Πάνω σε αυτήν τη διπολικότητα εκφράζεται η στρέβλωση που ταλαιπωρεί τον άνθρωπο και την κοινωνία του – την κοινωνία του, με τον εαυτό του, με τους άλλους, με τη ζωή, τη φύση και το πνεύμα.

Αυτή, λοιπόν, η συστημική στρέβλωση οικοδομείται πάνω σε μια απολυτοποίηση ιδεών, όπου υπάρχει μια ειδωλοποίηση του «απολύτου», στη λογική ενός άτεγκτου και αμετάτρεπτου δόγματος, στην άρνηση, συνακόλουθα, της εξελικτικής διαδικασίας. Δεν είναι αυτή, καθ' εαυτήν, η ιδέα του απολύτου, αλλά η ειδωλοποίησή της σε μια αμετατροπία, η μουσειοποίηση της και, τελικά, η άρνηση της μουσικότητας, δηλαδή της ιδέας. Αυτός είναι ο ένας πόλος της συστημικής στρέβλωσης που συνδέεται με τη μονομέρεια, με την απώλεια της αρμονίας, της ισορροπίας, και της αναλογίας, εμμένοντας σε μία όψη του κόσμου των ιδεών. Ξεκινάει από μια κλειστή προσέγγιση, από μια άρνηση της ενότητας της ζωής στον κόσμο των ιδεών.

Χαρακτηριστική είναι η ιδέα τόσο μιας ταξικής δικτατορίας του προλεταριάτου, που εκφυλίστηκε αναπόφευκτα ως μια «δικτατορία επί της δικτατορίας του προλεταριάτου», όπως επίσης και η ιδέα της αγοράς. Το ίδιο μπορεί να συμβεί με την ιδέα του νόμου ή την ιδέα της ελευθερίας.

Αλλά ας έρθουμε σε αυτό που είναι το κυρίαρχο ιδεολόγημα, στην υπαρκτή αγορά που στερείται μαθησιακής διαδικασίας, χάνει τον ανθρωπισμό της εξαιτίας της αδιαλλαξίας με την οποία

περιβάλλεται, της μισαλλοδοξίας και του αυταρχισμού με τον οποίο εκφράζεται. Μέσα από τον αυταρχισμό αυτό, υπηρετείται μια ελίτ ή έτσι την εκφράζουν αυτοί που υπηρετούνται μέσα από την αγορά.

Όταν, λοιπόν, χάνεται αυτός ο ανθρωπισμός, η έγνοια για τον άνθρωπο, στην πράξη, αφού έχει, προηγουμένως, δημιουργηθεί το αλάθητο της ιδέας, έχει γίνει ιερατική η επιστημονική στρέβλωση. Ακολουθεί αμέσως μετά η ολοκληρωτική ή, μάλλον, έχει προηγηθεί αλλά ολοκληρώνεται η απώλεια της ανθρωπινότητας. Αυτό αποτελεί ένα δεύτερο σημείο για τη συστημική στρέβλωση. Το σύστημα χάνει την επικουρικότητα του στο υποκείμενο, αφού στη θέση του υποκειμένου έχει βάλει ένα είδωλο του απολύτου, που μπορεί να είναι η ιδέα της φυγής, η ιδέα της αγοράς ή η ιδέα της τάξης.

Για να αντιμετωπίσουμε τον συστημικό ολοκληρωτισμό, πρέπει, λοιπόν, να δούμε τη ζωή, σε όλα τα επίπεδα, ως ανοικτό σύστημα, ως σύστημα μάθησης, μαθητείας, ως σύστημα μύησης, και όχι ως σύστημα χωριστικότητας, κλειστότητας και ολοκληρωτισμού.

Αυτή είναι η κρίσιμη διαφορά προκειμένου να συλλάβουμε την έννοια του συστημικού κακού. Εάν θέλουμε να απορρίψουμε το συστημικό κακό, την αρνητικότητα ενός συστήματος, θα πρέπει να δούμε την ζωή των ιδεών, τη διαλεκτική τους, την αναλογικότητα τους, την εξελικτική κινητικότητα και ομαδικότητά τους, χωρίς, και πάλι, να οδηγήσουμε αυτές τις σχέσεις σε μια απόλυτη κυριαρχία, σε έναν υπερ-καθορισμό. Αυτό το άγχος υπερ-καθορισμού των σχέσεων εξαιτίας της νοοκεντρικότητάς μας είναι υπεύθυνο για αυτήν την απώλεια της χαράς της σκέψης.

Το σύστημα σφάλλει επιδιώκοντας να δημιουργήσει έναν κόσμο μέσα στον κόσμο, ως ένα είδωλο του κόσμου και ως ένα είδωλο της εξιδανίκευσης του κόσμου, γιατί, σαφέστατα, η εξέλιξη, θετικά νοούμενη, αποτελεί μια δυναμική εξιδανίκευσης. Αυτή η ειδωλοποίηση της εξιδανίκευσης που επιδιώκεται, ο συγκεντρωτισμός που υποδηλώνεται σε αυτό το εγχείρημα, η υποκατάσταση των ελεύθερων σχέσεων, της ελευθερίας της ζωής,

είναι η βασική εκτροπή. Εδώ ακριβώς είναι που ο άνθρωπος ως δημιουργός σφάλλει στη λογική του «κατ' εικόνα και ομοίωση» δημιουργώντας ή επιδιώκοντας να δημιουργήσει ένα είδωλο για υποκατάσταση αυτής της αμεσότητας της σχέσης με το Είναι διαμέσου αυτού του ειδώλου, σε σχέση με το κοσμο-σύστημα και στη σχέση με τον θεό, ως ιδέα.

Στη συνέχεια, επιχειρεί να δημιουργήσει και μία παράσταση δίπλα από την εικόνα. Η παράσταση, μετά από το είδωλο της ιδέας, η τελετουργική αυθεντία της προσθέτει μία ακόμη διάσταση αποξένωσης και είναι και αυτή μια μίμηση της ζωής. Η θέση αυτή δεν σημαίνει, ασφαλώς, μια απαξίωση των ισχυρών ιδεών, αν για παράδειγμα θεωρούμε ως ισχυρή ιδέα την ελευθερία, δεν σημαίνει μια απαξίωση της ρυθμικότητας και της συμβολικής δυναμικής που διαθέτουν.

Πρώτα, λοιπόν, λειτουργεί το απόλυτο δόγμα, το είδωλο της ιδέας. Ακολούθως, λειτουργεί η παράσταση, η τελετουργία, η αντιποίηση της ζώσας, ζωντανής υπόστασης, της ζωντανής ενέργειας, και μέσα σε αυτή τη διαδικασία εκφράζεται και η στρέβλωση του υποκειμένου, η ατέλεια του υποκειμένου, ως παιγνιακή ταυτότητα του συστήματος. Τα υποκείμενα λειτουργούν ως παίκτες και ο θεσμός, πλέον, έχει ισχύ απόλυτη, σαν κανόνας για τον έλεγχο της αλλοτρίωσης.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι τόσο η απώλεια της ποιητικότητας μέσα στο σύστημα, στο επίπεδο της ιδέας, στο επίπεδο της κίνησης των υποκειμένων, αλλά και στο εσωτερικό του υποκειμένου, όσο και η υπερβολή της ποιητικότητας οδηγούν σε αυτήν τη συστημική στρέβλωση. Στο πλαίσιο αυτό, τρεις είναι οι κύριες όψεις ή, μάλλον, οι κύριοι άξονες στρέβλωσης. Ο πρώτος άξονας είναι αυτός που συνδέεται με το δόγμα της διαχείρισης της συναλλακτικότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών, περιλαμβανομένης και της εργασίας σε όλες τις μορφές, καθώς αυτό συνδέεται με βαθιές διαδικασίες ταύτισης και με λειτουργίες με ισχυρό υλιστικό έρεισμα. Ο δεύτερος άξονας είναι ο άξονας της εξουσίας – και αυτό αφορά και τον νόμο και την ιεραρχική γραφειοκρατία της εξουσίας – που περιλαμβάνει

και την αντιπροσώπευση. Σε αυτόν τον άξονα, εκφράζεται αυτή η δυναμική συντήρησης και στήριξης του συστήματος. Είναι η καρδιά του αδιαπραγμάτευτου, η καρδιά της αδιαλλαξίας, η οποία μπορεί να ενσωματώσει οριακές και ελάσσονες τροποποιήσεις στη λογική των ερμηνειών του συμφέροντος. Ο τρίτος άξονας αναφέρεται στο συστημικό επέκεινα, αφορά την αναπαράσταση του ανεκδήλωτου, την αναπαράσταση του άϋλου, τη συμβολική διάσταση των ιδεών και αποτελεί τον σκληρό πυρήνα της θεολογίας και της ιδεολογίας. **Συνδέεται, καθ' εαυτό, με το νοητικό έρεισμα, όπως η εξουσία συνδέεται με το έρεισμα της ψυχολογικής και συμβολικής σχέσης, και η οικονομία με το έρεισμα της ύλης.** Από την ιδέα, δηλαδή, μέσα από τις σχέσεις που εκφράζουν επιθυμία και, τελικά, μέσα από τους υλικούς πόρους, στη διατεταγμένη τους εκμετάλλευση, οδηγούμαστε στην συστηματοποίηση, την ανθρωπογενή συστηματοποίηση. Αυτή η συστηματοποίηση, όμως, πρέπει να αποκτήσει μια επικουρικότητα και μια πραγματική υπερβατικότητα. **Έτσι, στη θέση της ιδέας πρέπει να μπει η υπερβατικότητα έναντι του ειδώλου της ιδέας, στη θέση της εξουσίας πρέπει να μπει η επικουρικότητα και στη σχέση των πόρων πρέπει να μπει η αβλάβεια και ο μερισμός.**

Αυτή η εγγύτητα και η οικειότητα, υπό τον όρο μιας αυτογνωσιακής υπερβατικότητας, δηλαδή, όπου τα υποκείμενα ανακτούν τον εαυτό τους, είναι η αφετηρία για την απελευθέρωση από αυτό το συστημικό κακό, από τον συστημικό ολοκληρωτισμό, διότι, σε τελική ανάλυση, ο συστημικός ολοκληρωτισμός απολήγει στην απώλεια του υποκειμένου, ακόμη και αν ο διατάκτης του συστήματος είναι η ειδωλική ταύτιση των κυριαρχούμενων υποκειμένων με το κυρίαρχο υποκείμενο.

Μέρος, επίσης, του συστημικού ολοκληρωτισμού είναι και ο χαρακτηριολογικός ολοκληρωτισμός, ο ολοκληρωτικός χαρακτήρας του υποκειμένου, και η ενσάρκωση του συστήματος σε υποκείμενα.

Είναι η πατερναλιστική έκφραση του συστήματος μέσα από υποκείμενα-φορείς, συστημικούς φορείς ή συστημικούς ενσαρκωτές. Λειτουργεί κατ' αντιστροφήν με τη θεωρία της

Ενανθρώπιση και του Λόγου που γίνεται σαρξ, ή της αβαταρικής έκφρασης, της εισαγωγής, δηλαδή, μιας νέας ιδιότητας-αρχής. Οι αρνητικοί συστημικοί ενσαρκωτές και οι συστημικοί μέντορες στους οποίους αναφερόμαστε εδώ προωθούν το αδιαπραγμάτευτο, την κλειστότητα του συστήματος, τον αποκλεισμό της υπερβατικότητας. Ενώ, στην αντίθετη περίπτωση, έχουμε τη μύηση στην υπερβατικότητα, την έξοδο από το σύστημα. Ένα σύστημα είναι τόσο τελειότερο όσο περισσότερες συστημικές εξόδους διαθέτει. Αυτές οι συστημικές εξοδοί πρέπει να είναι εξοδοί όχι παράστασης ή επιθυμίας, ειδωλικές ή φαντασμαγορικές, αλλά να είναι υπερβατικές και να βασίζονται στην αυτο-αναφορικότητα του Είναι.

Ας το δούμε σαν λογική τελειοποίησης, σε αντίθεση με την νοοκεντρική μας πλάνη για κλειστά συστήματα, ακόμη και στο πεδίο του μαθηματικού λογισμού, όπου η κλειστότητα του συστήματος εκλαμβάνεται ως αξίωμα. Η γραμμική αντίληψη του συστήματος πάσχει από μια έλλειψη ζωής που αποδεικνύεται ατελέσφορη οριακά σε μια προσέγγιση της πληρότητας – δεν συμπίπτει με την πληρότητα.

Η πληρότητα, λοιπόν, η συστημική πληρότητα, πρέπει να συνδυαστεί με μια συστημική ανοικτότητα. Και μια τέτοια ανοικτότητα προϋποθέτει και άλλες εσωτερικές σχέσεις, μια εσωτερική και εξωτερική απελευθέρωση της επικοινωνίας στο σύστημα η οποία δεν είναι σε επίπεδο μηχανιστικό του συστήματος, αλλά είναι στο επίπεδο των ίδιων των θεμελίων αξιωματικής ανατροφοδότησης και μάθησης- μύησης του συστήματος.

Αυτή η αξιωματική μύηση του συστήματος, της αγοράς, για παράδειγμα, όπως την προσέγγισαν διάφοροι στοχαστές, από τον Κέϋνς μέχρι τον Μαρξ, ή ακόμη και κριτικοί της ανθρωπολογίας της οικονομίας, όπως ο Βέμπλεν θοροστάιν, μας επιτρέπει να βελτιώσουμε τη μάθηση της αγοράς για τον ανθρωπιστικό και περιβαλλοντικό της ρόλο, την πολιτισμική και την υπερβατολογική της διάσταση• να φέρουμε την οικονομία εγγύτερα στο Είναι, να περιορίσουμε το ανθρωπιστικό, το περιβαλλοντικό

και το πνευματικό ιξώδες και έλλειμμά της. Το ιξώδες της οικονομίας καταλήγει πλέον να είναι θανατηφόρο για τα υποκείμενα της, θανατηφόρο για την ελευθερία.

Εδώ, ακριβώς, χρειάζεται η τομή της θέλησης ως απελευθέρωση, ως διάτρηση της παράστασης, ως διάτρηση των ειδώλων, ως μύηση και συνταύτιση στο Είναι, ως ανάκτηση του Είναι και του Πνεύματος.

Αυτό δεν είναι θεωρητικό ή –όπως θα το έλεγε κανείς– ουτοπικό ζήτημα• είναι ζήτημα επιβίωσης, ζήτημα εγγύτητας της οικονομίας με το Σχέδιο και τον Λόγο.

Ο αντίστοιχος προβληματισμός ισχύει και για την πολιτική και για τη θρησκεία. Και, βέβαια, όλα αυτά τα ζητήματα προσεγγίζονται μέσα από την παιδεία και τον πολιτισμικό ορίζοντα. Η οικονομία εξελίσσεται σαν ένα βαμπίρ του ανθρώπινου δυναμικού, σαν ένας βρικόλακας, σαν ένας αλλότριος «ένοικος στο κατώφλι» για τη σχέση του ανθρώπου με τον εαυτό του, τον κόσμο και τη ζωή. Εστιάζουμε ιδιαίτερα στην οικονομία, αλλά ο ίδιος προβληματισμός ισχύει και για το πεδίο της θρησκείας και για το πεδίο της πολιτικής.

Η ενοποίηση του προβληματισμού για τη φύση του κακού είναι ιδιαίτερα σημαντική, και την βλέπουμε να ξεστρατίζει και στη λογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα, όπου αναδεικνύεται το χαρακτηριστικό και το ψυχοπαθολογικό στοιχείο, από τον Ντοστογιέφσκι ως τον Τολστόι και τον Γκόγκολ ή από τον Μπαλζάκ, τον Ουγκώ και άλλους δυτικούς συγγραφείς.

Ο προβληματισμός, λοιπόν, θα πρέπει να μετατοπιστεί και σε άλλες περιοχές και να ολοκληρωθεί. Είχαμε ως τώρα μονομέρεια στην προσέγγιση. Η Μαρξιστική κριτική σαφέστατα εντόπιζε ένα στοιχείο κακού στο δόγμα της οικονομίας και την πολιτική του έκφραση. Αντίστοιχα, η θεσμική προσέγγιση στον Διαφωτισμό εντόπιζε μια χαμηλότερη κλίμακα διαφθοράς, τη διεφθαρμένη λειτουργία των ανθρώπων σε ατελείς θεσμούς. Το κύριο ζήτημα είναι να προσεγγίσουμε και τα τρία επίπεδα, αρχίζοντας από το

συστημικό, όπου μέσα σε αυτό βλέπουμε ότι και η μονομέρεια της Μαρξιστικής, για παράδειγμα, κριτικής υπήρξε ατελέσφορη στο πεδίο της δικής της προτασιακής διεκπεραίωσης και διεξόδου. Αντίστοιχα, ατελέσφορη υπήρξε και η αναπτυξιακή και φιλελεύθερη νεωτερικότητα του Διαφωτισμού και εξίσου ατελέσφορη ήταν και η χαρακτηρισιολογική προσέγγιση που εκφράστηκε από κορυφαίους συγγραφείς του Ρομαντισμού.

Έτσι, λοιπόν, είμαστε αντιμέτωποι –και πρέπει να είμαστε αντιμέτωποι– με μια πιο ολοκληρωμένη και πιο συνθετική προσέγγιση, όπου χρειάζεται ειδική αντιμετώπιση, κυρίως, η τιτανική έκφραση και λειτουργία του υποκειμένου μέσα στο συστημικό απόλυτο, στο οποίο προσπάθησαν να διαγνώσουν συγγραφείς από τον Κάφκα έως τον Όργουελ αυτή τη δυναμική που αναδείχθηκε στις Φουτουριστικές μανίες και προοπτικές και που ενισχύθηκαν από τις τεχνολογικές δυνατότητες του 20^{ου} αιώνα.

Το πρόβλημά μας, λοιπόν, είναι να σταθούμε απέναντι στη βαθμίδα του συστημικού ολοκληρωτισμού, εκεί όπου βλέπουμε τον θηριώδη χαρακτήρα της συστημικής τεχνοκρατίας, ένα τεράστιο σώμα απολογητών και δικαστών, στο μοντέλο που αναφέρθηκαν οι Μπρεχτ και Κάφκα. Βλέπουμε μια ιστορική νεοπλασία, μια τερατογένεση μέσα από τη μεγάλη κλίμακα, μέσα από τη βιομηχανοποίηση του ανθρώπινου μεγάκοσμου και από τον αποξενωτικό πατερναλισμό.

Πρέπει, λοιπόν, να μπορέσουμε να αγγίξουμε πολύ βαθιά αυτήν την αποξενωτικότητα του συστήματος και, τελικά, να την συντρίψουμε πρωταρχικά συνειδησιακά, γιατί το σύστημα από τις «Πύρρειες» επαναστάσεις βγαίνει ισχυρότερο. Η αυτοκρατορία του τίποτε μεγαλώνει στην εποχή μας. Αξιοποιεί τη συμπληρωματική επιδείνωση που συνοδεύει οποιαδήποτε βελτίωση. Δηλαδή, δίπλα από τις βελτιώσεις τρέχουν αλγόριθμοι επιδείνωσης, οι οποίοι εμφανίζονται πρώτοι όπως συμβαίνει με την ανάδυση των ιζημάτων που δεν έχουν αγγιχθεί από τη συνείδησή μας, με τα τιτανικά αυτά κατάλοιπα της ταυτοποίησης της ζωής με την άβυσσο της επιθυμίας και της χωριστικότητας, παράλληλα με

την προοδευμένη καθηλωτικότητα. Είμαστε αντιμέτωποι με την ανάπτυξη συστημάτων τα οποία πλεονάζουν έναντι του υποκειμένου και εκτονώνουν τις εξισορροπητικές δυνάμεις που παράγονται από το υποκείμενο για το περιβάλλον. Έτσι εκθέτουν τον άνθρωπο σε συνθήκες όπου απονευρώνεται η προοδευτικότητα του και διασκεδάζεται το υπαρξιακό του βάθος. Το υπαρξιακό στρες δεν λειτουργεί συμπερασματικά, δεν λειτουργεί σαν εμπειρία και σοφία. Αυτό συμβαίνει, για παράδειγμα, με την ελευθεριακότητα του συστήματος, των πολιτικών διαδικασιών, του αντιπροσωπευτικού κοινοβουλευτισμού –για να μην κάνουμε κατάχρηση του όρου «δημοκρατία»– της αγοράς και του καταναλωτικού μας πολιτισμού.

Το υποκείμενο διαχέεται, χάνει το υπερβατικό, την υπερβατική και την υπαρξιακή προοπτική μέσα σε μια ελευθερία που σχεδόν τον πνίγει, όπου οι αντικατοπτρισμοί και οι φαντασμαγορίες του κόσμου της επιθυμίας, του κόσμου των ευκαιριών, τον καθλώνουν οριστικότερα και αναβάλλει να στοχαστεί για τα θεμελιώδη του συστήματος. Είναι αυτή η ανθρωπολογική ενσωμάτωση που επέρχεται από τη δήθεν φιλελεύθερη κατάσταση του πολιτισμού μας.

Μέσα σε αυτή την ενσωμάτωση χώρο βρίσκουν, βέβαια, ακόμη και οι «Οργουελικές», οι «Καφκικές» αναφορές, για να οδηγήσουν σε μια υποτιθέμενη διανοητική εναλλακτικότητα που ενσωματώνει και τα πιο ποιητικά υποκείμενα στη συστημική λειτουργία.

Γι' αυτό και χρειάζεται μια διαλογιστική καθετοποίηση του υποκειμένου, πέρα και από την κριτική της συστημικής παράστασης, της «Μεγάλης Παράστασης», ώστε το υποκείμενο να βιώσει «στον κόσμο αυτό, αλλά όχι εκ του κόσμου αυτού». Αυτή είναι και η θεμελιώδης Χριστική αυθεντικότητα, η θεμελιώδης εσωτερική αναβίωση της ταυτότητας.

Ταυτόχρονα, όμως, χρειάζεται να τοποθετηθούμε πραγματικά έτσι ώστε να κερδίσουμε την ψυχή μας, χωρίς να επιδιώξουμε να κερδίσουμε τον κόσμο. Πρέπει να σταθούμε σαν υπηρετούντες στον κόσμο. Έτσι μόνο θα είναι ολοκληρωμένο το πρόταγμά μας,

συμμετοχικά, στον μερισμό. Μέσα από αυτήν την εσωτερική και μερισματική ανάδειξη του όντος του Είναι, θα μπορέσουμε να λειτουργήσουμε παραδειγματικά, ολοκληρωμένα, ως υποκείμενα που ανακτούν ολοκληρωμένη λειτουργία και την αποκεντρώνουν μέσα από την υπηρεσία, την ανακτούν διαλογιστικά, αναστοχαστικά, βιωμα%8